

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA ELMİN İNKİŞAFI FONDU

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun
Gənc Alim və Tədqiqatçıların 6-cı qrant müsabiqəsinin
(EIF-GAT-6-2021-2(39)) qalibi olmuş
layihənin yerinə yetirilməsi üzrə aralıq
(rüblük olaraq 2-ci mərhələ)

ELMİ-TEXNİKİ HESABAT

Layihənin adı: **Multikulturalizm və təhsil: kompleks layihənin əsasları**
Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: **Quliyeva Cəmilə Elçin qızı**
Qrantın məbləği: **40 000 manat**
Layihənin nömrəsi: **EIF-GAT-6-2021-2(39)-13/09/5-M-09**
Müqavilənin imzalanma tarixi: **02 mart 2022-ci il**
Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: **12 ay**
Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): **01 aprel 2022-ci il – 01 aprel 2023-ci il**
Layihənin II mərhələ üzrə (rüb) məbləği: :

Hesabatda aşağıdakı məsələlər işıqlandırılmalıdır:

1 Layihənin həyata keçirilməsi üzrə cari rübdə yerinə yetirilmiş **elmi işlər**
(burada doldurulmalı)

Müasir dünyada demoqrafik, sosial şərait, siyasi şərait dəyişdikcə sosial həmrəyliyin və digər millətlərə qarşı toleranlığın aşılınması məqsədi ilə multikultural şəxsiyyətin inkişafı üçün şərait yaradılması məsələsi aktualdır. Bu məqsədə çatmaq üçün sosial ədalət bərabərliyinə əsaslanan multikultural təhsil çağırılır. Əsas tədqiqat metodları bunlardır: tədqiqat problemi üzrə xarici və yerli ədəbiyyatın nəzəri təhlili, multikulturalizm və polikulturalizm kimi anlayışların əlaqəsinin təhlili. Pedaqogikada multikulturalizmin formalaşması üçün zəruri olan komponentlər qərəzin azaldılması, təhsil və sosial mədəniyyətin genişləndirilməsidir. Multikulturalizmin pedaqoji problemləri əsasən əcnəbi etnik uşaqların sosial-mədəni, linqvistik və psixoloji adaptasiyası məsələləri ilə məşğul olur, miqrant uşaqların multikultural təhsil mühitində dəstəklənməsi, bununla əlaqədar multikultural təhsilin prinsipləri müəyyən edilir və multikultural müəllimin xüsusiyyətləri. əcnəbi etnik uşaqlarla işləmək üçün təlimlər öyrənilir. Müasir məktəbdə şagirdlərlə təlim-tərbiyə işinin təşkilinin elmi, nəzəri və praktiki aspektləri inkişaf etdirilir. Multikultural insanın nə olduğunu və onun "adi" insanlardan nə

	<p>ilə fərqləndiyini, mədəni kimliyin multikultural şəxsiyyətə çevrilməsi şərtlərinin müəyyən edilməsi və izlənilməsinin hansı mərhələdə baş verdiyini anlamaq vacib olur. Bu aspektlər mövcud cəmiyyətdəki münaqişələrin həlli səylərinə aid olduğundan xüsusi diqqət tələb edir. Potensial olaraq multikultural üslub yeni baxışlarla, fərqli həyat tərzilərlə yanaşı, fərdiliyimizi və bütövlükdə bəşər övladının kimliyini dərk etmək üçün yeni imkanlar yaranır. Ola bilsin ki, hazırda dünyanı vahid görmək və bütün hissələri ilə bütöv bir şey kimi hiss etmək istəyən vətəndaşlar cəmiyyətinin bir hissəsi olan yeni bir fərd tipi yaranır.</p>
2	<p>Layihənin həyata keçirilməsi üzrə planda nəzərdə tutulmuş işlərin yerinə yetirilmə dərəcəsi (cari rüb üçün, faizlə qiymətləndirməli)</p> <p>(burada doldurulmalı)</p> <p>100%</p>
3	<p>Hesabat dövründə alınmış elmi nəticələr, onların yenilik dərəcəsi</p> <p>(burada doldurulmalı)</p> <p>Son onilliklərdə multikulturalizmin artması şəraitində insanların çoxmillətli cəmiyyətdə həyata hazırlanması prosesi pedaqoji tədqiqatların ön sıralarında yer alır ki, bu da şərait yaratmaq üçün nəzərdə tutulmuş multikultural təhsilin nəzəriyyə və praktikasındakı öz əksini tapır. Multikultural şəxsiyyətin, multikultural sərəştənin tərbiyəsi üçün, bu, digər mədəniyyətlərə eyni vaxtda dözümlülüklə özünü identifikasiya etmək bacarığı kimi başa düşülür. Multikulturalizm davamlı olaraq mədəni fərqlərin qorunub saxlanması və inkişafı, fərdi və kollektiv subyektlərin (o cümlədən azlıqların) müvafiq hüquqlarının tanınması ilə əlaqələndirilir və həm anlayış, həm də müasir mənzərəni böyük ölçüdə müəyyən edən müvafiq fenomen kimi çox yayılmışdır. Dünya. Ona münasibət əvvəlcə və hələ də çox qeyri-müəyyəndir. Bəzilərinin fikrincə, multikulturalizm bu gün siyasi həyatı dəyişə biləcək mühüm istiqamət olduğundan getdikcə daha çox tanınma tələb edir. Mədəni müxtəlifliyi nəzərə alan siyasətin tələbləri və şərtləri sadəcə bəyan edilmir, bir çox hallarda qəbul edilir və həyata keçirilir ki, biz cəmiyyətin və dövlətin yeni, multikultural modellərinin doğrulmasının şahidi oluruq. Digərlərinin fikrincə, bu, "yerlilər" və "çoxlu sayda gələnlər" arasında daimi maraqların toqquşması mənbəyidir, dərin böhrandır və qaçılmaz olaraq iflasa uğrayır, çünki əsas problem obyektiv tarixi reallıqla ziddiyyət təşkil edir, burada hamı səmimiyyətlə əmin ki, onun qanunları "doğru"dur, çünki bu, onun mədəniyyətində qəbul edilir.</p> <p>Lakin məsələnin dialektik həllinin açarını, fikrimizcə, məhz belə ziddiyyətlərdə tapmaq olar. Beləliklə, multikultural təhsil praktiki işin ən mühüm vektoruna çevrilir. Multikulturalizmin pedaqoji problemləri əsasən multikultural təhsil mühitində miqrant uşaqları müşayiət edən əcnəbi etnik və əcnəbidilli uşaqların dil, psixoloji və sosial-mədəni uyğunlaşması məsələlərinə əsaslanır ki, bununla əlaqədar təhsildə multikulturalizm prinsipləri əsas götürülür. müəyyən</p>

edilmiş, əcnəbi etnik uşaqlarla işləmək üçün multikultural müəllimin peşə hazırlığının xüsusiyyətləri öyrənilmişdir. Uşaqlar, müasir məktəbdə miqrant şagirdlərlə tədris işinin təşkilinin elmi, nəzəri və praktiki aspektləri inkişaf etdirilir. "Polikulturalizm" (müxtəlif mədəniyyətlərin, etnik qrupların, millətlərin, dinlərin nümayəndələrinin vahid cəmiyyət yaratması) və "multikulturalizm" (cəmiyyətin bütün üzvlərinin multikulturalizm prinsiplərinə riayət etməli olduğu vəziyyət) anlayışları arasındakı fərqlər) tapılır. Sürətlə inkişaf edən multikultural proseslər kontekstində təhsilin transformasiyası strategiyası təklif olunub ki, bu da təhsilin məzmununda dəyişiklikləri, təhsil təcrübəsinin təkmilləşdirilməsini və təhsil müəssisələri arasında qarşılıqlı əlaqə yollarının optimallaşdırılmasını əhatə edir.

4 Layihənin yerinə yetirilməsi zamanı istifadə olunan üsul və yanaşmalar

(burada doldurmalı)

Qeyd etmək lazımdır ki, multikultural şəxsiyyətin tərbiyəsinin fəlsəfi əsasları nəinki sosial uyğunlaşma, mövcud şəraitə uyğunlaşma, həm də mədəniyyətlərarası inteqrasiyanın katalizatoru, dirijoru kimi gözlənilən ilkin adaptasiya baxımından daha az işlənmişdir. Hər hansı bir mədəniyyətin vəzifələrindən biri uşaqlıq və yeniyetməlik dövründə aktiv şəkildə formalaşdığı məlum olan psixososial şəxsiyyət nümunələrini təşkil etmək, inteqrasiya etmək və saxlamaqdır. İstənilən mədəniyyət hər bir insan üçün sosiallaşma və inkulturasiya prosesinin mühüm tərkib hissəsi olan, impulsların və motivlərin məna kəsb etdiyi, fərdi şüurun ali formalarının quruluşunun baş verdiyi unikal və zəruri şərtləri və münasibətləri layihələndirir. Bütün mədəniyyətlər bu və ya digər şəkildə həyatın fəlsəfi məsələlərinə aiddir: Kainatın kosmoloji nizamı, insanın və bəşəriyyətin mənşəyi, varlığı və taleyi, biliyin təbiəti və praktik təcrübə. İnsanın bu sualları verməsi və onlara cavab axtarması, bəslənilən sosial əlaqələr və münasibətlər mədəni kimlik modelini ifadə edir. Beləliklə, şəxsiyyətin konseptuallaşdırılması inteqrasiya və təhlilin üç bir-biri ilə əlaqəli səviyyəsini - bioloji, sosial və fəlsəfi, mədəniyyətlə bir-birinə bağlı olan, sanksiyalar və mükafatlar, totemlər və tabular, qadağalar və miflər vasitəsilə fəaliyyət göstərməlidir. Cəmiyyətin, təbiətin və kosmosun vəhdəti və inteqrasiyası özünün ümumi obrazında, fərdin şüurunda əks olunur. Bu obrazlar da öz növbəsində universal insan dürtülərinə əsaslanır. Mədəni şəxsiyyətin hər hansı bir təhlilində motivasiya ehtiyaclarının müəyyən bir konfigurasiyası nəzərdə tutulur. İnsan motivləri müəyyən bir iyerarxiya təşkil edir ki, bu zaman ən güclü motivlər şüuru inhisara alacaq və özbaşına müxtəlif qabiliyyətlər formalaşdırmağa meyillidirlər. Körpəlik və uşaqlıq dövrünün ehtiyacları əsasən qida, su və istilik ətrafında cəmlənir, yəni bioloji və fizioloji xarakter daşıyır. Sosial ehtiyaclar yeniyetməlik və gənclik dövründə, özünü təsdiq dövründə daha dərin olur. Fərd mədəni tərbiyə prosesi vasitəsilə kimlikdən şəxsiyyətə keçir. İnsan həmişə öz fərdiliyini yenidən yaradır, özünün bir təcrübəsindən digərinə keçir, bəzən onları birləşdirib, bəzən də ataraq, situasiya və dinamik reaksiya verir. Fərdi üslub, bəziləri kiçik, bəziləri isə əsas ola bilən sonsuz bir sıra təcrübə və kəşflərlə xarakterizə edilə bilər. Multikultural insan həmişə təcrübə və xarici dünya ilə təmas yolu ilə daim dəyişən əsas mənlilik təsəvvürünün formalaşdığı müəyyən fəaliyyətdədir. Eyni zamanda, o, nəfsin qeyri-

	<p>müəyyən sərhədlərinə hörmət edir. Şəxsiyyət parametrləri aydın şəkildə müəyyən edilə və proqnozlaşdırıla bilməz, onlar müvəqqəti forma və dəyişikliyə hazırdırlar. Multikultural insanlar inanc sistemlərində böyük dəyişikliklərə qadırdırlar, daha çox çeviklik qəbul edərək, sosial-psixoloji üslublarına yenidən baxa bilirlər. Belə bir insan öz daxili dünyasına uyğunlaşa biləcək ideya və hisslərə can atır və öz növbəsində universal və mükəmməl bir şeyin əbədi axtarışına vektor təyin edir. İnsan öz inkişafının istənilən mərhələsində böyük filosoflar kimi, bir tərəfdən, hər hansı konkret mədəniyyətin qaydalarını tam qəbul edə bilmir, digər tərəfdən, öz şərtləndirilməsi ilə məhdudlaşır.</p>
5	<p>Layihə üzrə elmi nəşrlər (məqalələr, monoqrafiyalar, icmalar, konfrans materialları, tezislər) (dərç olunmuş, çapa qəbul olunmuş və çapa göndərilmişləri ayrılıqda qeyd etməklə) <i>(surətlərini əlavə etməli!)</i> <i>(burada doldurmalı)</i></p> <p>1. Quliyeva C. The current issues of the development of multicultural education at higher school. "Danish Scientific Journal" №61/2022 ISSN 3375-2389, p54-57</p> <p>http://www.danish-journal.com/wp-content/uploads/2022/07/DSJ_61.pdf</p> <p>2. Quliyeva C. The impact of multiculturalism on education, Sciences of Europe # 96, (2022).</p> <p>https://www.europe-science.com/wp-content/uploads/2022/07/Sciences-of-Europe-No-96-2022.pdf</p>
6	<p>İxtira və patentlər, səmərələşdirici təkliflər <i>(burada doldurmalı)</i></p>
7	<p>Layihə üzrə ezamiyyətlər <i>(burada doldurmalı)</i></p>
8	<p>Layihə üzrə elmi ekspedisiyalarda iştirak <i>(burada doldurmalı)</i></p>
9	<p>Layihə üzrə digər tədbirlərdə iştirak <i>(burada doldurmalı)</i></p>
10	<p>Layihə mövzusu üzrə elmi məruzələr (seminarlar, konfranslar, dəyirmi masalar və s. çıxışlar) <i>(burada doldurmalı)</i></p>
11	<p>Layihə üzrə əldə olunmuş cihaz, avadanlıq və qurğular, mal və materiallar <i>(burada doldurmalı)</i></p>
12	<p>Yerli həmkarlarla əlaqələr <i>(burada doldurmalı)</i></p>
13	<p>Xarici həmkarlarla əlaqələr <i>(burada doldurmalı)</i></p>

14	Layihə mövzusu üzrə kadr hazırlığı (burada doldurmalı)
15	Sərgilərdə iştirak (burada doldurmalı)
16	Təcrübəartırmada iştirak və təcrübə mübadiləsi (burada doldurmalı)
17	Layihə mövzusu ilə bağlı elmi-kütləvi nəşrlər, kütləvi informasiya vasitələrində çıxışlar, yeni yaradılmış internet səhifələri və s. (burada doldurmalı)

Layihə rəhbərinin imzası _____ Quliyeva Cəmilə Elçin qızı

Tarix _____

QEYD: bütün hallarda uyğun olan bəndlər doldurulmalıdır.